

koje je obilježeno velikim iseljavanjem stanovništva, čije se posljedice još uvijek osjećaju. Egzodus je prije svega rezultat nepoznavanja i nerazumijevanja kompleksne i specifične istarske stvarnosti, teških ekonomskih uvjeta zbog neriješenih graničnih pitanja, ali i potkapacitiranosti novih „upravljača“. Kako je Raoul Pupo istaknuo u uvodu, mnogi problemi su se rješavali „partizanski“, odnosno po načelu „ako nije s nama, onda je protiv nas“, što ima smisla u ratnim uvjetima, ali nikako nije primjenjivo u mirnodopskom upravljanju. Upravo se ta metoda rada iščitava kroz cijelu knjigu: dok se u početku „uvjeralo“ kroz propagandu, kasnije se krenulo na jedini preostali način – silom, što je, naravno, izazvalo kontraefekt. Egzodus nije samo posljedica nesposobnosti nove vlasti, nego i njezina revolucionarnoga djelovanja, od nacionalizacije i osnivanja zadruga do potpunoga loma s prijašnjim sustavom, bilo u kulturnom, političkom ili administrativnom smislu. Vrijednost ove knjige je upravo u tome da detaljno rekonstruira cijeli taj proces izgradnje novoga sustava na svim poljima te se radi o nezaobilaznom djelu za proučavanje istarskoga poslijeratnog razdoblja. Istraživanje toga vremena je tek počelo, knjiga govori generalno o Istri (pa čak ni o cijeloj Istri), i nadam se da će otvoriti put sličnim istraživanjima njezinih pojedinih dijelova jer je svaki dio Istre specifičan zbog svojih socio-ekonomskih, političkih, demografskih i povijesnih karakteristika.

Bojan Horvat

Blaženi Francesco Bonifacio: svećenik i mučenik, priredio Ilija Jakovljević, Pazin: Josip Turčinović, 2016., 95 str.

Knjiga nevelika opsega o Francescu Bonifaciu, svećeniku Tršćanske i Koparske biskupije, proglašenim godine 2008. blaženikom Katoličke crkve, nastoji „lik i djelo“ toga „službenika Svetog“ približiti hrvatskim čitateljima. Naime, o Bonifaciu već postoji nekoliko knjiga na talijanskom jeziku. Kao priređivač knjige potpisuje se Ilija Jakovljević, župnik u Fažani, magistar kanonskoga prava, biskupijski povjerenik za popis žrtava Drugoga svjetskog rata i poraća, stručnoj javnosti poznat kao priređivač zanimljivih teološko-povijesnih knjiga iz novije i suvremene istarske prošlosti. Jakovljević je i autor „Predgovora“ (7-8) na početku publikacije.

Nakon sažete „Kronologije“ (9), u prvom poglavlju „Kratak životopis Francesca Bonifacija“ (11-27), na temelju istraživanja talijanskih autora, na sintetiziran su način predočeni temeljni trenuci i etape iz *curriculumae vitae* Francesca Bonifacia. Rođen je u Piranu 9. siječnja 1912. kao drugo dijete, od njih sedmero, u obitelji Govannija Bonifacia i Luigie Busdon. Obitelj je ozbiljno, egzistencijalno živjela svoje kršćanstvo, što je bez sumnje utjecalo na opredjeljenje maloga Francesca za svećenički poziv te 1924., s 12 godina, ulazi u koparsko Malo sjemenište. Gojenci sjemeništa pohađali su talijansku gimnaziju. I sjemenište i gimnazija u program odgojno-obrazovne formacije imali su ugrađenu brigu za odgoj đaka u talijanskom nacionalnom duhu. Zbog toga je dolazilo do sukoba „slavenskih“ (hrvatskih i slovenskih) đaka s talijanskima, ali i s nacionalistički orijentiranim talijanskim profesorima i odgojiteljima. Usmjeren prema višim idealima i smatrajući da njegov identitet primarno određuje vjera, a ne nacija, Francesco se držao po strani od nacionalnih razmirica. Ni bolest (bronhijalna astma) ni smrt oca (1931.) nisu ga pokolebali da ustraje na putu prema svećeništvu. Njegovo tumačenje teških životnih situacija („križeva“) odiše dubokom vjerom utemeljenom na Svetom pismu i promišljanju duhovnih pisaca. U jednom pismu majci piše: „Ono što Bog dopušta treba prihvatiti bez istraživanja razloga, jer što Bog dopušta uvijek je za nas dobro.“

Nakon završetka gimnazije, 1932. upisuje studij teologije i filozofije u Središnjem bogoslovnom sjemeništu u Gorici. Kao i u koparskom sjemeništu, i ovdje su bile prisutne nacionalne tenzije između „slavenskih“ i talijanskih bogoslova. Kad je 1934. biskup Alojzije Fogar došao upozoriti svoje talijanske bogoslove na njihov nekorektan odnos prema „slavenskim“ kolegama, neki talijanski bogoslovi upoznali su vlasti u Gorici s Fogarovim posjetom, zbog čega je optužen za „prototalijansko i protufašističko djelovanje“. Ni tada se Bonifacio nije dao uvući u nacionalne sporove.

Po završetku studija, za svećenika Tršćanske i Koparske biskupije zaređio ga je 1936. apostolski administrator biskupije gorički nadbiskup Carlo Margotti. Kao mladomisnik imenovan je župnim pomoćnikom u župi sv. Pelagija u Novigradu. S mladenačkim zanosom sav se predaje pastoralnom radu. Ne ostaje u župnom uredu nego posjećuje župljane, organizira „Katoličku akciju“, brine se za ministrante, satima sjedi u ispovjedaonici. Antonio Santin, novi tršćansko-koparski biskup, imenuje ga 1939. kapelanom u Krasici, kapelaniji župe Buje. I ondje je don Francesco potpuno predan

svom svećeničkom poslanju. Uz aktivnosti koje je prakticirao u Novigradu, u Krasici formira pjevački zbor, dramsku skupinu, uređuje knjižnicu, dio župnoga stana pretvara u oratorij (prostor za molitvene susrete). U istarskoj ratnoj drami od kapitulacije Italije u rujnu 1943. do završetka rata u svibnju 1945., suočen s brojnim poteškoćama, smjenama vlasti i vojski, krasički kapelan ne sustaje, s istim žarom nastavlja obavljati svoju svećeničku službu. Komunističkom vodstvu narodnooslobodilačkoga pokreta posebno je smetao njegov utjecaj na mlade. A one koji smetaju trebalo je zatvoriti, pripretiti im i zastrašiti ih, i to je bila bolja varijanta, ili jednostavno likvidirati, po mogućnosti ne ostavljajući trag. Unatoč prijetnjama, ne nalazeći u svom djelovanju ikakve krivnje prema novoj vlasti, don Francesco nije pomišljao na sklanjanje u Italiju. To ga je stajalo života. U noći 11. rujna na povratku iz Grožnjana dočekala ga je „narodna straža“, na okrutan način likvidirala i bacila u jednu od tamošnjih jama.

Poglavlje „Duhovne vježbe, duhovne obnove, razmatranja bl. Francesca Bonifacija“ (29-78) sadrži don Francescove zapise vezane za godišnje duhovne vježbe od 1. do 6. rujna 1941. i od 18. do 22. rujna 1944. te zabilješke o mjesečnim duhovnim vježbama od 30. rujna 1943. do 27. travnja 1946. godine. U tim zapisima zrcali se don Francescov svećenički i ljudski profil. U više navrata spominje svoje slabosti i grijeha. Muči ga „mlohavost i mlakost“, kojima ponekad ne zna uzroka. Svjestan je i plaši se kakve posljedice to može imati za njega osobno, ali i za povjerene mu duše. Ispravno primjećuje kako je važno da „dobar pastir ono što kaže inom i sam svojim potvrđuje činom“. Pribojava se da „pastoralni aktivizam“ ne bude bez pokrića u osobnom obraćenju, koje je po don Francescu neophodno hraniti žarkom i redovitom molitvom, pobožnim slavljenjem sv. mise, svakodnevnom meditacijom, čestim (barem svaka dva tjedna) ispovijedanjem. Njegova duhovnost prožeta je shvaćanjem da kao posrednik između Boga i ljudi snosi veliku odgovornost za vječno spasenje povjerenih mu duša te da svojom površnošću ili nemarom može biti zapreka ili naškoditi tome spasenju. Duhovni pisci oholost nazivaju grijehom đavla – đavao se zbog svoje oholosti pobunio protiv Boga – ili velikim grijehom. Nije slučajno da se na čelu smrtnih grijeha nalazi oholost. Suprotnost oholosti je poniznost. A što je poniznost? Sv. Terezija Avilska kaže kako je poniznost istina. Koja, kakva istina, pita se ona, i odgovara: istina da smo grešnici. Zato don Francesco u svojim razmatranjima smatra kako je važno otkloniti taštinu koja hrani oho-

lost. Za njega bi to, ističe, konkretno značilo ne nasjesti pohvalama, kako za vlastiti rad, tako i za osobne kvalitete, a u propovijedima izbjegavati „bombastične tirade“, kojima se više svraća pozornost na sebe nego na riječ Božju.

Evo nekih grijeha, mana ili propusta o kojima je intenzivno razmišljao, bio svjestan njihove prisutnosti u svom životu, zbog čega se borio protiv njih tražeći pomoć „odozgo“, posebno u mjesečnim duhovnim vježbama. Srdžba: često se znao razljutiti u propovijedi, a i u ispovjedaonici, što je nespojivo s poslanjem službenika onoga koji je „krotka i ponizna srca“. Neumjerenost u jelu i piću znala mu se dogoditi za posjeta župljanima. Teško je vjerovati da je pretjerivao u piću, prije se radilo o osjetljivoj savjesti koja nije prihvaćala i najmanju nediscipliniranost na tom planu. Slijedi razmatranje o grijehu lijevnosti i traženje lijeka protiv toga grijeha. Popis „protumjera“ može se svesti na ono *ad intra* (prema unutra): intenziviranje duhovnoga života (molitva i sakramenti), i *ad extra* (prema van): pojačavanje rada s vjernicima. Don Francescova pastoralna promišljanja barem na dva plana čine se aktualnima i danas. Među prioritete svojega rada stavlja pastoralnu brigu o bolesnicima i siromašnima, što je na crti poziva pape Franje o potrebi odlaska Crkve na periferiju. Na drugoj strani, pred više od 70 godina Blaženik je ustao protiv „zaokruživanja“ svećeničkoga djelovanja na mnogo aktivnosti, pretjeranoga aktivizma, napasti posebno danas prisutne u životu Crkve. Piše: „jer mnogo aktivnosti još ne znači svet apostolat; može biti prazan hod, a daleko od jedinstva s Bogom“. I mnoga druga promišljanja ništa manje nisu aktualna i danas kao, primjerice, svodenje kršćanstva na vlastitu mjeru, potreba evangelizacije i neophodnost svijesti o vlastitoj slabosti i krhkosti.

Treći dio, „Neke misli iz osobnog dnevnika blaženog Francesca Bonifacija“ (79-92), zapravo je produžetak njegovih zapisa iz godišnjih i mjesečnih duhovnih vježbi. Posebno je dojmljivo razmišljanje o odnosu vremena i vječnosti, tj. njihovoj povezanosti – kakva će biti vječnost ovisi o tome kako smo živjeli „sada i ovdje“. Vjerovao je u „Katoličku akciju“ kao sredstvo laičkoga apostolata na putu rekristijanizacije društva. Zato s velikom simpatijom piše o tom obliku apostolata. Istina, „Katolička akcija“ je u međuratnom razdoblju znala postati sredstvo politike talijanizacije Crkve u Istri pa je kod dobroga dijela hrvatskoga i slovenskoga svećenstva izazivala nepovjerenje. Međutim, don Francescu nije trebala politika da bi se realizirao kao svećenik. Zato kod njega nema miješanja vjere i politike. On dosljedno ostaje na crti poslanja Crkve i svećenika – uprisutniti evanđeosku poruku

u konkretnim društveno-političkim prilikama. Iako u njegovim nastupima nigdje nema napada na novouspostavljeni komunistički režim, koji se *a priori* negativno odredio prema svemu vezanom za vjeru, posebno u njezinom katoličkom organizacijskom izričaju, ipak je na jednom mjestu s primjetnom ironijom zamijetio: „Izgleda mi skoro nemogućim da nas pljačkaju baš oni koji kažu da su nas oslobodili“. Međutim, na takvo izokretanje stvari ne gleda kao na posljedicu izopačenosti društveno-političkih struktura, nego kao na posljedicu pojedinačno iskrivljene savjesti i osobnoga grijeha.

U zaključnom dijelu osobnih duhovnih zabilješki don Francesco Bonifacio uviđa potrebu individualnoga pastoralnog rada jer se u takvom obliku rada mogu uočiti svačije potrebe i pružiti adekvatan odgovor. Citira don Ivana Bosca, apostola mladeži, koji kaže da je za apostolat s mladima dovoljna dobra volja i požrtvovnost. Bez obiteljske podrške mala je korist onoga što se djecu poučava na vjeronauku. I dalje ga plaši osobna mla-kost i mehaničko (rutinsko) ponavljanje obreda. Uviđa i naglašava potrebu Duha Svetoga, bez čije pomoći svećenikove plemenite nakane i dobra djela ostaju bez učinka.

Knjižica će dobro doći svima koji se žele upoznati s likom jedne od žrtava komunističkoga totalitarizma u Istri. Pisana je bez znanstvenih pre-tenzija, iz čisto informativnih razloga, na temelju dosadašnjih spoznaja o bl. Francescu Bonifaciu. Jednako je važno istaknuti da nije ideološki ostr-ašćena, obremenjena teškim diskvalifikacijama ili demonizacijom „drugih i drugačijih“; više je njezin cilj osvjetliti duhovni profil bl. Francesca Boni-facia, nego prikazati njegov život i povijesni kontekst u kojem je djelovao. U tom smislu spada u poučno povijesno-teološko štivo u kojem se kršćanske vrednote mogu prepoznati kao općehumane i univerzalne.

Stipan Trogrlić

70 godina Ekonomske škole Pula, glavna urednica Vesna Fabris,
Pula: Ekonomska škola Pula, 2018., 379 str.

U povodu sedamdeset godina postojanja Ekonomske škole Pula objavljena je monografija koja je sadržajno obuhvatila njezino djelovanje kroz povijest do današnjice, obogaćena brojnim fotografijama, popisom djelatnika i popi-